

U m b e r t o

ECO

OD HLOUPOSTI
K ŠÍLENSTVÍ

Zprávy
o tekuté společnosti

argo

Moji e-mailoví dvojníci

Onehdy jsem se pokoušel kontaktovat e-mailem jednoho amerického kolegu a v jednom z internetových vyhledávačů jsem našel službu, která mi opatří adresy těch, kteří se zaregistrovali pod svým jménem. Vyfukal jsem kolegovo jméno a našel jsem deset různých adres, z toho jednu v Japonsku. Je to vůbec možné? Potom mě napadlo vyhledat své jméno a našel jsem dvacet dvě adresy. Poznal jsem dvě, které jsou už neplatné a v nichž nebylo mé jméno v adrese zahrnuto, v každém případě jsem je zadal při registraci. Ostatní vypadaly normálně, například *umbertoeco@hotmail.com* nebo *umberto_eco@hotmail.com*, ale zaskočila mě (pod mým jménem zaregistrovaná) adresa *agartha2@hotmail.com*.

Agartha je hlavní město Krále světa, známá okultistická fabulace, o níž jsem se zmiňoval ve *Foucaultově kyvadle*. Tehdy mi to došlo: je přirozené, že když si někdo registruje e-mailovou schránku, může zadat libovolné jméno, někdo se může pojmenovat po spisovateli, kterého četl, a pokud si přeje, může si vybrat třeba i Danta Alighieriho. Zmocnilo se mě závislivé podezření, že Dante je populárnější než já, a proto jsem začal hledat i jeho. Výsledek: padesát pět adres, mimo jiné *dante@satanic.org*, *danteSB@yahoo.com*, *alighieri@vergil.inferno.it*, *belzebius@yahoo.it*, *divinpoeta@yahoo.it*, *mostromaldido@yahoo.it*.

Pustil jsem se tedy do hledání nějakého současníka, který by měl potenciál ztřeštěného kultu osobnosti, a samozřejmě mě napadl Salman Rushdie. Existuje třicet šest adres, mezi nimiž nejsou jen banální *salman@net-com.com*, *salman@grex.com*, *salman.rushdie@safe.com*, ale také o dost znepokojivější *satan@durham.ac.uk*, *love@iraq.com*, *atheist@wam.umd.edu*, *blasphem@aol.com*, *sephiroth@zombieworld.com* – takové adresáty bych se bál kontaktovat. Problém však nespočívá v bizarních adresách, ale spíše v těch, které vypadají normálně. Nikoho by nenapadlo, že mu

Dante odpoví na e-mail, ale kolik naivních lidí by mohlo napsat na adresu *salman.rushdie@safe.com* a dostat pak jeho jménem odpověď, která bude mít tragické následky? Evidentně existuje jen jedno řešení: nedůvěřovat e-mailovým adresám. Tím pádem ztrácí služba, která by byla na síti užitečná, veškerou účinnost – to je, jako by kdokoli mohl zfalšovat telefonní seznam: třeba k Berlusconiho jménu přiřadit Bertinottiho¹ číslo nebo jako adresu známé striptérky uvést adresu Vittoria Messoriho².

Princip nedůvěry je samozřejmý pro každého, kdo se rozhodne vyzkoušet *chat*, jelikož už dnes všichni vědí, že je možné, aby nějaký romantický mladík udržoval milostnou korespondenci s jistou Gretou Garbo, a pak zjistil, že Greta je ve skutečnosti maršálem ve výslužbě. Jenže po nedávné aféře s virem I Love You vstoupil tento princip oficiálně v obecnou platnost. Nejenže je třeba chovat nedůvěru ke každé zprávě, jejíž přesný původ nám není znám, ale i ke zprávám od našich obvyklých korespondentů, protože virus nám jejich jménem možná zaslal zprávu se smrtícími následky.

Noviny, které by ze zásady uveřejňovaly pouze nepravdivé zprávy, by si nezasloužily, aby je někdo vůbec kupoval (nanejvýš z legrace), a za vlakový jízdní řád, na jehož základě bychom nastoupili do vlaku do Battipaglie, a přitom bychom dojeli do Vipitena, bychom nezaplatili ani litru. Noviny a jízdní řády se svými čtenáři a uživateli ve skutečnosti uzavírají tichou dohodu o pravdivosti, kterou nelze porušit, aniž by přitom nebyla rozvázána kompletní společenská smlouva. Co se stane, pokud hlavní nástroj komunikace nového tisíciletí nebude schopen zavést tuto smlouvu a přimět své uživatele, aby ji dodržovali?

2000

Jak se volí prezident

First good news Jak už jsem napsal v posledním čísle časopisu *L'Espresso*, pokud na internetu navštívíte stránku italské pošty www.poste.it, můžete si

1 Fausto Bertinotti (*1940) – italský komunistický politik.

2 Vittorio Messori (*1941) – italský katolický novinář.

zaregistrovat službu, jejímž prostřednictvím lze posílat dopisy i telegramy přes počítač: pošta je vytiskne a doručí na správnou adresu (jeden dopis stojí 1700 lir), a vynechá tak celou proceduru vlakové přepravy a zdržování ve stanicích. Smekám (ano, neuvěřitelné) před italskou poštou.

Now bad news V amerických volbách se, jak jinak, tento zjednodušující mechanismus ukázal být méně účinný než u italské pošty. A přitom bylo řešení nasnadě a přišel s ním velký Isaac Asimov v jedné povídce ze šedesátých let (*Volební právo*¹). Pokud zredukujeme děj až na dřev, vypráví o tom, že v tehdy vzdálené budoucnosti, v roce 2008, si Spojené státy uvědomí, že se výběr omezuje jen na dva prezidentské kandidáty, kteří jsou si navzájem tak podobní, že se přízeň voličů dělí vždy *fifty-fifty*. Průzkumy, jež v oné době provádějí supervýkonné počítače, navíc umožňují vyhodnotit nejrůznější proměnné a přiblížit se s téměř matematickou přesností skutečnému výsledku. K vědecky přesnému rozhodnutí potřebuje obrovský počítač Multivac (v tomto případě půl míle dlouhý a vysoký jako třítaturový dům – jeden z příkladů, kdy sci-fi literatura nedokázala předpovědět další vývoj) zohlednit pouze „některá nezměřitelná hnutí lidské mysli“.

Poněvadž však mezi řádky této novely čteme, že v rozvinuté a civilizované zemi je myšlení všech lidí stejné, stačí, když Multivac provede jen pár testů na jediném voliči. A tak v každoročních volbách určí počítač jeden stát a jednoho občana z tohoto jediného státu, který se takto stává Voličem, a na základě jeho myšlenek a nálad se vybírá prezident Spojených států. Každé volby jsou po tomto jediném voliči dokonce pojmenovány, Mac Comberovy volby, Mullerovy volby a tak dále.

Asimov se vyžívá v líčení napětí, jež vzniká v rodině vybrané osoby (která tak ale dostává příležitost proslavit se, získat výhodné reklamní smlouvy a udělat kariéru, podobně jako někdejší účastníci *Velkého bratra*), a je zábavné pozorovat údiv dcerušky, jíž dědeček vypráví, jak kdysi volili všichni, a ona nedokáže pochopit, jak mohla fungovat demokracie s miliony a miliony voličů, kteří jsou mnohem omylnější než Multivac.

Přitom už Rousseau vylučoval možnost přímé demokracie ve státu, který není vyloženě malý a kde se všichni navzájem neznají a nemohou se snadno

1 Český ve sbírce *Sny robotů*, Plzeň, Mustang 1996.

scházet. Jenže v krizi je dnes i nepřímá demokracie, která povolává lid, aby si zvolil své zástupce jednou za čtyři nebo pět let. V masové společnosti, jíž vládne elektronická komunikace, mají názory tak silnou tendenci se nivelizovat, že jednotliví kandidáti si jsou navzájem velice podobní. Kandidáty nevybírám obyvatelstvo, ale stranická nomenklatura a občané se musí rozhodnout (v krajním případě) mezi dvěma osobami (které vybrali jiní), jež si jsou podobné jako vejce vejci. Tato situace dosti připomíná Sovětský svaz s tím rozdílem, že tam nomenklatura vybírala vždy jednoho kandidáta a voliči hlasovali pro něj. Kdyby Sověti svým voličům navrhli ne jednoho, ale dva kandidáty, podobal by se Sovětský svaz americké demokracii.

Ano, jsem si toho vědom, i po jalovém rituálu voleb jsou vládnoucí osoby v demokratickém zřízení pod kontrolou tisku, lobbistických skupin, veřejného mínění. Totéž by však bylo uskutečnitelné i v systému, s nímž přišel Asimov.

2000

Hacker je nedílnou součástí systému

Nedávným celoplanetárním incidentům na internetu se nesmíme divit. Je známo, že čím sofistikovanější technologie, tím snadněji se na ni útočí. Kdysi bývalo jednoduché vypořádat se s únoscem vrtulového letadla s kabinou, která není pod tlakem, stačilo otevřít dvířka a shodit ho dolů. V interkontinentálním tryskáči se všem zatají dech, i když jim vyhrožuje jen blázen s dětskou pistolkou.

Problém tkví spíše ve zrychleném technologickém vývoji. Ode dne, kdy se bratři Wrightové pokusili o první let, uplynuly desítky let, v jejichž průběhu měli Blériot¹, von Richthofen², Baracca³, Lindbergh⁴ a Balbo⁵ čas

1 Louis Blériot (1872–1936) – francouzský letec, který poprvé v historii přeletěl kanál La Manche (1909).

2 Manfred von Richthofen (1892–1918) – německý pilot, nejúspěšnější stíhač v 1. světové válce.

3 Francesco Baracca (1888–1918) – nejúspěšnější italský stíhač v 1. světové válce.

4 Charles Lindbergh (1902–1974) – americký pilot, který v roce 1927 podnikl první sólový přelet Atlantiku.

5 Italo Balbo (1896–1940) – italský letec, fašistický ministr letectva, který se proslavil skupinovými přelety Atlantiku.

přizpůsobit se dalším zdokonalením tohoto dopravního prostředku. Automobil, kterým teď jezdím, umí věci, o nichž se starému Fiatu Seicento, v němž jsem dělal řidičák, ani nesnilo, ale kdybych měl tenkrát začínat se svým dnešním autem, už bych se dávno někde rozmlátil napadř. Naštěstí jsem rostl zároveň se svými auty a postupně se adaptoval na jejich lepší výkon.

S počítačem je to jiné. Nestačím se ani naučit všechny možnosti přístroje a programu, a už je na trhu nový přístroj a ještě složitější program. Nemůžu se ani rozhodnout, že budu pokračovat na starém počítači, který by mi snad stačil, protože některá nezbytná zlepšení fungují už jen na nových přístrojích. Tato míra zrychlení vychází především z potřeb obchodní sféry (průmysl chce, abychom sešrotovali starý model a pořídili si nový, třebaže necítíme žádnou potřebu to udělat), ale závisí také na skutečnosti, že nikdo nemůže zabránit výzkumným pracovníkům, aby objevili výkonnější procesor. A totéž se děje s mobilními telefony, nahrávacími přístroji, palmtopy a všemi digitálními zařízeními obecně.

Naše tělo se svými reflexy by se nestačilo včas přizpůsobit automobilům, které by každé dva měsíce zlepšovaly svůj výkon. Automobily ale naštěstí stojí hodně peněz a dálnice vypadají tak, jak vypadají. Počítače stojí čím dál méně a dálnice, po nichž cestují jejich informace, nekladou žádné překážky. Proto se nejnovější model objeví ještě dřív, než stačíme pochopit všechno, co se dalo dělat s jeho předchůdcem. Toto drama se netýká jen obyčejného uživatele, ale také těch, kteří by měli kontrolovat komunikační proud informačních technologií, včetně agentů FBI, bank a dokonce i Pentagonu.

Kdo má čas čtyřicet hodin denně, aby si osvojil možnosti vlastního komunikačního prostředku? Hacker, což je jakýsi stylita, otec pouště, který se po celý den věnuje (elektronické) meditaci. Viděli jste, jak vypadá hacker, co se posledně vloudil do Clintonova interview¹? Všichni jsou takoví, tlustí, nemotorní, špatně vyvinutí, protože vyrůstali u monitoru. Jako jediní bezvýhradní odborníci na inovaci v této oblasti, postupující nezadržitelným

1 V únoru 2000, den před zahájením konference o počítačové bezpečnosti, poskytl Bill Clinton stanicí CNN online interview. Hackerům se podařilo proniknout do systému a zmanipulovat některé jeho odpovědi.

tempem, mají čas na to, aby pochopili všechny možnosti přístroje a sítě, ale nestihnou na tomto základě vypracovat novou filozofii a zkoumat její pozitivní aplikace, a proto se věnují jen okamžitým činům, které připouští jejich nelidská kompetence: útokům, narušování, destabilizaci globálního systému.

Možná mnozí z nich věří, že jednájí v „duchu Seattlu“, tedy že se staví na odpor novému Molochu. Ve skutečnosti se však nakonec stávají nejlepšími pracovníky systému, protože jejich zneškodnění si žádá pouze další a rychlejší inovaci. Je to ďábelský kruh, v němž tito odpůrci dále rozvíjejí to, co podle svého názoru ničí.

2000

Příliš mnoho internetu? Zato v Číně...

V posledních deseti dnech jsem se shodou okolností zúčastnil tří různých kulturních akcí. Jedna se věnovala problémům s informacemi a to je v pořádku, ale další dvě se zabývaly něčím jiným. Přesto ve všech třech případech vyvolaly otázky a rozpoutaly urputné diskuze na internetu. Ostatně bylo by to totéž, i kdybych se zúčastnil konference o Homérovi, a pokud vás to nepřesvědčí, zadejte do nějakého dobrého vyhledávače Homéra a uvidíte, kolik věcí, od vynikajících až po ty nejhorší, vám síť vyplivne. Taková konference o Homérovi se dnes musí starat i o zveřejnění vlastních posudků věrohodnosti stránek věnovaných tomuto básníkovi, jinak by už studenti a badatelé nevěděli, na kterou se spolehnout.

Uvedu zde jen několik bodů z diskuzí, jimž jsem byl přítomen. Když jeden z účastníků velebil internet jako naplnění totální demokracie v informační rovině, jiný na to hned namítl, že děti se dnes mohou na internetu setkat se stovkami rasistických stránek, stáhnout si *Mein Kampf* nebo *Protokoly sionských mudrců*. Odpověď: stačí, když člověk vyjde na ulici a v okultistickém knihkupectví na prvním rohu okamžitě narazí na vydání *Protokolů*. Protiodpověď: ano, ale člověk je musí chtít hledat, zatímco

na síti se s nimi setká, i když hledá něco jiného. Protiprotiodpověď: člověk ale zároveň narazí i na ohromné množství antirasistických stránek, takže demokratická síť si automaticky udržuje vyváženost.

Závěrečný příspěvek: když Hitler uveřejnil a rozšířil *Mein Kampf*, internet ještě neexistoval, a podle všeho měl úspěch. V éře internetu by se nikdy nemohla opakovat Osvětim, protože by se všichni okamžitě všechno dozvěděli a nikdo by nemohl tvrdit, že nic nevěděl.

Ve prospěch této závěrečné teze se o několik dnů později vyslovil jeden čínský sociolog, který vyprávěl, co se s internetem děje v Číně. Uživatelé nemají přímý přístup na web, ale musí nejdřív projít státními centry, kde se třídí informace. V takové situaci bychom dospěli k cenzuře. Jenomže cenzura internetu podle všeho není možná. První příklad: je pravda, že státní filtry vám povolí, řekněme, dostat se na stránku A, ale ne na stránku B, ale každý, kdo se vyzná v surfování na webu, ví, že jakmile se dostane na stránku A, může se s trochou důvtipu dostat z A na B. Pak je tady elektronická pošta: jakmile ji stát připustí, začnou si lidé posílat informace. A konečně jsou tady *chaty*. Zdá se, že na Západě je navštěvují většinou lidé, kteří nevědí co s volným časem a nemají co říct, ale v Číně je to jiné: tady lidé diskutují o politice, což by jinde dělat nemohli.

Bezmocnost státu vůči internetu je však ještě větší. Byrokrati sítě neví, co mají blokovat. Před nějakou dobou prý deník *New York Times* telefonicky protestoval, protože jeho stránky byly blokovány, zatímco stránky listu *Washington Post* nikoli. Byrokrati řekli, že to zkontrolují, a o den později odpověděli, že si *New York Times* nemusí dělat starosti, protože začali blokovat i *Washington Post*. Ale to jsou anekdoty. Ve skutečnosti nelze otevřít (pokud si dobře pamatuji) například stránky CBS, zato stránky ABC jsou přístupné. Zeptal jsem se svého čínského přítele proč: odpověděl, že pro to neexistují žádné pádné důvody, byrokrati musí jen dokázat, že něco dělají, a zasahují víceméně namátkou. Závěr: z boje proti internetu vyjde čínská vláda jako první poražený.

Občas se přece jen vyskytne nějaká dobrá zpráva.

Taková pěkná hra

Kdyby dnes nějaký nový Humbert Humbert, slavná postava z románu *Lolita*, utekl z domova s mladou dívkou, věděli bychom o něm všechno. Satelitní navigace v jeho autě by nás informovala, kde se právě nachází a kam jede; kreditní karty by odhalily, v kterém motelu se ubytoval a jestli si najal jeden nebo dva pokoje; kamerové systémy v supermarketech by ho zachytily pravděpodobně spíše při nákupu porno časopisů než novin, a mimochodem podle novin, které si kupuje, bychom věděli, jaké je jeho politické smýšlení; pokud by v supermarketu koupil panenku Barbie, mohli bychom z toho usoudit, že dívka je nezletilá; a kdyby se nakonec na internetu připojil na pedofilní stránky, mohli bychom si z toho vyvodit své závěry. I kdyby se Humbert Humbert do té doby nedopustil žádného zločinu, došli bychom k názoru, že má nebezpečné sklony a bylo by žádoucí ho zatknout. A i kdyby ta dívka byla nakonec opravdu jeho neteř a soukromé fantazie této postavy by nepředjímaly žádné zločinné praktiky, co naplat, lepší jeden nevinný ve vězení než časovaná bomba, která představuje nebezpečí pro celou společnost.

To všechno už by se dnes dalo provést. Furio Colombo¹ k tomu všemu v knize *Privacy* (Rizzoli 2001) přidal ještě špetku sci-fi, to jest vymyslel si přístroj, který by umožňoval sledovat nejen lidské chování, ale i myšlení. Kolem tohoto vynálezu vybudoval ideologii prevence jako nejvyššího blaha, a máme to tady: Orwellův román *1984* je proti tomu příběh se šťastným koncem.

Když si tuto knihu přečtete, napadne vás, jestli už nejsme blízko budoucnosti, kterou nám zvěštuje. Já bych zde chtěl tuto knihu naopak použít jako záminku pro malý experiment, hru, která je na půl cesty mezi aktuální realitou a budoucností podle Colombových představ.

Hra se jmenuje Bratři Itálie (tento formát lze však vyvážet i do dalších zemí) a je zdokonalením *Velkého bratra*. Místo aby se lidé posadili k televizi a sledovali příhody několika osob zasazených do umělého prostředí, by se monitorovací systémy ze supermarketů rozšířily na celou občanskou

1 Furio Colombo (*1930) – italský spisovatel, novinář a politik.

strukturu, na každou ulici a veřejný prostor (možná i na soukromé byty), takže diváci by mohli hodinu po hodině, minutu po minutě sledovat každodenní život jakéhokoli jiného občana, dívat se, jak jde po ulici, nakupuje, miluje se, pracuje, jak se s někým handrkuje kvůli drobné dopravní nehodě. Byla by to zábava, skutečnost by divákům připadala poutavější než fikce, šlo by o maximální oslavu sklonů k voyeurismu a klepům, které má každý z nás.

Nenamlouvám si, že by to neobnášelo jisté problémy. Kdo se dívá a kdo jedná? Na začátku by se dívali ti, kteří nevědí, co s volným časem, zatímco ti zaneprázdnění by jednali a předváděli se. Dalo by se předpokládat, že by následovala situace, kdy někdo, kdo nechce být na očích, zůstane doma a bude sledovat ostatní. Jenže monitoring by odhaloval i soukromý život těch, kteří se dívají, a v krajním případě by šedesát milionů diváků mohlo v reálném čase sledovat šedesát milionů diváků a špehovat, jak se u toho tváří. Mnohem pravděpodobnější však je, že by všichni jednali tak, aby byli viděni, jelikož viditelnost získává stále větší hodnotu. Jenže kdo by se na ně potom díval? Každý by potřeboval malý přenosný displej, na němž by, zatímco jedná, sledoval počínání ostatních. Celá podívaná by se ale mohla smrštit na šedesát milionů křečovitě jednajících osob, které přitom sledují ostatní, jak někde křečovitě klopýtají, aby mohli jednat a zároveň sledovat svou přenosnou minitelevizi. Zkrátka a dobře, máme se na co těšit.

2001

Učebnice v roli učitele

Nápad vlády (prozatím ve stadiu návrhu) nahradit školní učebnice materiálem pocházejícím přímo z internetu (aby se školákům ulehčily batohy a aby se snížily náklady na učebnice) vyvolal různé reakce. Nakladatelství specializovaná na učebnice a knihkupci v tomto záměru spatřují smrtelné ohrožení oboru, který zaměstnává tisíce lidí. Sice cítím solidaritu s nakladateli a knihkupci, ale mohli bychom také říci, že ze stejných důvodů by bývali mohli protestovat výrobci kočárů, kočí a chovatelé koní

proti příchodu páry, nebo (jak se také stalo) tkalci proti zavedení mechanických stavů. Kdyby se historie neodvratně ubírala směrem, který udává vláda, musela by se tato pracovní síla přeorientovat jinam (například by mohla začít produkovat placené materiály na internetu).

Druhá námitka se týká skutečnosti, že tato iniciativa předpokládá počítač pro každého žáka, a lze pochybovat o tom, že by se stát uvolil hradit odpovídající náklady, a kdyby je měli převzít rodiče, utratili by víc než za učebnice. Kdyby na druhou stranu měla každá třída jen jeden počítač, vytratil by se aspekt individuálního vyhledávání, který byl mohl být potenciálním kouzlem tohoto řešení – to by rovnou mohla státní tiskárna vyrábět tisíce letáků a každé ráno je rozdávat podobně jako pecny chleba v jídelně pro bezdomovce. Někdo by ale mohl namítnout, že by se dal nakonec zařídit i počítač pro všechny.

Problém je však v něčem jiném. Jde o to, že údělem internetu není nahradit knihy, jenom je znamenitě doplňuje a podněcuje k čtení dalších knih. Kniha je i nadále hlavním nástrojem přenosu a dostupnosti vědění (co by se učilo ve škole, kdyby jednoho dne došlo k výpadku elektřiny?) a učebnice představují první nenahraditelnou příležitost, jak vychovat děti k zacházení s knihami. Internet kromě toho představuje báječný repertoár informací, ale neposkytuje filtry k jejich třídění, zatímco výchova spočívá nejen v přenosu informací, ale také ve výuce kritérií jejich výběru. To je funkce učitele, ale zároveň také funkce textu v učebnici, který nabízí právě příklad výběru provedeného v obrovském moři všech možných informací. Totéž platí i pro text, který není příliš kvalitní (a úkolem učitele je kritizovat jeho předpojatost a integrovat jej, ale právě z pohledu jiného kritéria výběru). Pokud se děti nenaučí toto, totiž že kultura není hromadění, nýbrž rozlišování, není to výchova, ale matení myšlenek.

Někteří dotazovaní žáci řekli: „To je fajn, takhle si budu moct vytisknout jen ty stránky, které potřebuju, a nemusím s sebou nosit věci, které se nemusím učit.“ Omyl. Vzpomínám si, že ve třetím ročníku jedné venkovské měšťanky, která v posledním roce války fungovala téměř jen obden, mě toho učitelé (jediní v mé žákovské a studentské kariéře, jejichž jména jsem zapomněl) moc nenaučili, ale já jsem si natruc listoval v literární antologii a poprvé jsem narazil na básně od Ungarettiho, Quasimoda

a Montala. Byl to úžasný objev a osobní obohacení. Učebnice je cenná právě proto, že člověku umožňuje objevit i to, co učitel ve výuce vynechá (buď z lenosti, nebo z časových důvodů) a co někdo jiný naopak považoval za zásadní.

Učebnice kromě toho zůstává jako trýznivá a užitečná připomínka let strávených ve škole, zatímco papíry vytištěné pro okamžité použití, které neustále kloužou na zem a které člověk poté, co si v nich nanejvýš něco podtrhl, nakonec stejně vyhodí (stává se to nám, badatelům, což teprve žákům), by nezanechaly v paměti žádnou stopu. Byly by to jen náklady mrtvé váhy.

Jistě, knihy by mohly vážit méně a stát méně, kdyby se obešly bez barevných ilustrací. Stačilo by, aby se učebnice dějepisu omezila na vysvětlení, kdo byl Julius Caesar, a potom by bylo jistě vzrušující, má-li člověk osobní počítač, aktivovat třeba Google Image a vydat se na lov obrázků Julia Caesara, rekonstrukcí tehdejšího Říma, diagramů vysvětlujících, jak byla organizována římská legie. Nemluvě o možnosti, že by kniha uváděla i adresy některých věrohodných internetových stránek, takže by se dala integrovat do hledání eventuálních podrobnějších informací, a žák by to vnímal jako své osobní dobrodružství – až na to, že učitel by ho pak musel umět naučit, jak rozlišovat mezi seriózními a důvěryhodnými stránkami a stránkami břídilskými a povrchními. Kniha a internet jsou určitě lepší než Kniha a mušketa¹.

I kdyby bylo špatné zrušit učebnice, internet by jistě mohl nahradit slovníky, které v batohu váží ze všeho nejvíc. Možnost bezplatného stažení latinského, řeckého či jiného slovníku by byla určitě prospěšná a rychlá.

Přesto by se mělo všechno nadále točit kolem knihy. Je pravda, že ministerský předseda² jednou řekl, že už dvacet let nepřečetl žádný román, ale škola by neměla vychovávat ministerské předsedy (alespoň ne takové, jako je tento).

2004

1 Kniha a mušketa, dokonalý fašista (*Libro e moschetto, fascista perfetto*) – heslo fašistické Univerzitní milice (*Milizia universitaria*).

2 V roce 2004 byl předsedou italské vlády Silvio Berlusconi.

Jak kopírovat z internetu

Světlem internetu teď hýbe jedna debata. Jde o Wikipedii. Nevím, do jaké míry její centrální redakce kontroluje příspěvky přicházející ze všech stran, ale vím určitě, že vždycky, když jsem se do ní díval na témata, která znám (ověřoval jsem si třeba jen datum nebo název knihy), zdálo se mi, že je dobře sestavená a dobře informovaná. Jenomže otevřít se spolupráci kohokoli bez rozdílu s sebou nese určitá rizika a stalo se, že určité osoby zjistily, že jim jsou na Wikipedii přiřčeny věci, které neudělaly, ba dokonce i trestuhodné jednání. Samozřejmě protestovaly a heslo bylo opraveno. Heslo, jež se týká mě, obsahovalo jeden nepřesný životopisný údaj, který jsem korigoval, a od té doby tuto chybu neobsahuje. V resumé jedné z mých knih se navíc uvádělo něco, co považuji za nesprávnou interpretaci: tvrdilo se tam, že „rozvíjím“ určitou Nietzscheovu myšlenku, zatímco ji ve skutečnosti popírám. Slovo „develops“ jsem nahradil výrazem „argues against“ a i tato korektura byla akceptována.

To mě však zdaleka neuklidnilo. Zítra by mohl kdokoli do zmíněného hesla zasáhnout a přisoudit mi (z legrace, ze zlomyslnosti, z hlouposti) opak toho, co jsem řekl či udělal. A jelikož na internetu dosud koluje text, v němž se tvrdí, že známý mystifikátor Luther Blissett¹ jsem já (a to celé roky po *coming out* autorů těchto báchovek, kteří se představili jménem i příjmením), mohl bych být také škodolibý a zaneřádit hesla týkající se autorů, kteří jsou mi nesympatičtí, a mohl bych jim podsunout falešná díla, pedofilní poklesky nebo napojení na Satanovy děti.

Kdosi poznamenal, že kromě redakční kontroly zde působí i jakási statická kompenzace, takže nepravdivou zprávu stejně někdo dřív nebo později odhalí. Doufejme, že ano, ale jak jsme viděli, nemáme žádnou absolutní záruku typu pana Treccaniho², který všechna hesla píše sám a nese za ně také zodpovědnost.

Případ Wikipedie je kromě toho mnohem méně znepokojivý v porovnání s jiným zásadním problémem internetu. Kromě stránek, které jsou

1 Luther Blissett je kolektivní pseudonym. Pod tímto jménem vyšel v Itálii historický román Q, který se stal světovým bestsellerem a byl přeložen i do češtiny (Luther Blissett, Q, Praha, Dokořán 2006, překlad Gabriela Chalupská).

2 *Treccani* je jedna z největších italských encyklopedií.

nanejvýš důvěryhodné a na nichž pracují kompetentní lidé, existují online stránky, které jsou skrz naskrz falešné a jejichž autory jsou osoby chaotické, vyšinuté nebo to jsou dokonce fašističtí zločinci, a ne všichni uživatelé webu jsou schopni určit, zda mají některé stránce důvěřovat, či nikoli.

Tato věc má dramatické výchovné následky, protože dnes už víme, že žáci a studenti často nehledají v učebnicích ani v encyklopediích, ale pro informace si jdou přímo na internet, dokonce do takové míry, že už nějaký čas tvrdím, že novým zásadním předmětem ve školách by měla být technika výběru informací online – jenomže toto umění se těžko vyučuje, protože učitelé jsou často stejně bezbranní jako jejich žáci.

Mnozí pracovníci ve vzdělávání si navíc stěžují na skutečnost, že pokud dnes děti mají napsat referát nebo dokonce seminární práci na univerzitě, okopírují to, co najdou na internetu. Když opisují z nedůvěryhodných stránek, dalo by se předpokládat, že si vyučující uvědomí, že říkají nesmysly, ale u některých úzce specializovaných témat je těžké obratem zjistit, jestli student říká něco nesprávného. Předpokládejme, že se student rozhodne napsat seminární práci o velice, ale velice okrajovém autorovi, kterého vyučující zná jen z doslechu, a přisoudí mu určité dílo. Byl by vyučující schopen říci, že tento autor danou knihu nikdy nenapsal – aniž by u každého dodaného textu (a někdy to mohou být desítky a desítky prací) důkladně zkontroloval jeho zdroje?

Nejen to, student může předložit referát, který vypadá správně (a také správný je), ale který okopíroval přímo z internetu pomocí funkce „vyjmout a vložit“. Mám sklon nespátřovat v tomto fenoménu žádnou tragédii, protože i kvalitní kopírování si zaslouží dobrou známku. Na druhou stranu i v dobách, kdy ještě neexistoval internet, mohli studenti opisovat z knihy v knihovně, takže to bylo totéž (s tou výjimkou, že to bylo manuálně namáhavější). A dobrý vyučující koneckonců vždycky přijde na to, že je text bezhlavě opsaný, a vytuší podvod (opakuji, pokud je rozumně opsaný, klobouk dolů).

Přesto se domnívám, že existuje velice účinný způsob, jak pedagogicky těžít z nedostatků internetu. Ať se studentům zadá, aby zpracovali ve škole jako cvičení nebo doma jako referát či seminární práci následující úkol: „Najděte na téma X neseriózní pojednání, která jsou k dispozici

na internetu, a vysvětlete, proč jsou neseriózní“. Takový výzkum vyžaduje kritický přístup a schopnost porovnávat různé zdroje – a studenti by se díky němu procvičili v umění rozlišovat.

2006

Kam s básníky?

Minulou sobotu otevřel deník *Corriere della Sera* na svých stránkách polemiku, která má jen zdánlivě letní nádech. Všechno vzniklo kvůli rozhovoru s Nannim Balestrinim¹ v listu *Liberazione*², kde si náš hrdina, který si nemůže odpustit provokace ani v synodálním věku, postěžoval, že nakladatelství přestala vydávat poezii, a prohlásil, že naštěstí existuje internet, kde mohou kolovat básně všech autorů. Balestrini má samozřejmě na mysli stránky, které publikují antologie známých básníků, i ty, které dávají prostor začínajícím autorům, a přiznává, že je těžké orientovat se v tak hojném množství, ale zmiňuje několik spolehlivých adres.

Poté, co byli dotázáni další básníci a kritici, vyšly najevo tři hlavní připomínky. První (a podle mého názoru oprávněná) je, že ačkoli bylo několik edičních řad poezie zrušeno, není pravda, že nakladatelství přestala vydávat poezii, a někteří z řad nejznámějších básníků (současných, nikoli klasických) prodají i deset tisíc výtisků. Druhá (a také navýsost oprávněná) námitka je, že mladí básníci, kteří chtějí vstoupit ve známost, mají k dispozici alternativní kanály, například časopisy, festivaly a veřejná čtení. Třetí, jak se zmínil jeden oceněný básník, spočívá v tom, že „pokud hledáte poezii na internetu, najdete takové množství nicneříkajícího materiálu, emoční výlevy hodné obecních bláznů; blogy většinou píší exhibicionisté. Najdete snůšku těch nejhorších blábolů, bez ladu a skladu.“

Tato třetí připomínka má své opodstatnění, protože na internetu člověk najde opravdu všechno, ale vyžaduje hlubší zamyšlení. Poněvadž se věrně držím poučení plynoucích z metody Tomáše Akvinského, a tudíž jsem

1 Nanni Balestrini (*1935) – italský neoavantgardní spisovatel.

2 *Liberazione* – italský komunisticky orientovaný deník, který přestal vycházet v roce 2014.

nejprve vyslechl všechny teze, láká mě pokušení sepsat také své *respondeo dicendum quod*. Ediční řady poezie a další specializovaná místa, kde se setkávají a vzájemně si naslouchají ti, kteří poezii píší, a ti, co ji čtou, jsou jistě nezbytné jak pro mladé básníky, tak pro mladé čtenáře.

V případě autorů proto, že zde nacházejí prostor pro konfrontaci: jsou kritizováni, tříděni a, proč to zatajovat, také odmítáni s doporučením, aby raději změnilí povolání (což platí pro velkou většinu z těch devadesáti procent alfabetizovaných lidských bytostí, které dříve či později zkoušejí veršovat) v těch případech, kdy jde jen o pracovní sílu, jež by chyběla v zemědělství. Pokud jde o čtenáře, pak proto, že zde nacházejí někoho, kdo jim slouží jako filtr a záruka. Mladý člověk zamilovaný do poezie je obvykle ochoten uznat jako dobré verše i takové, jež jimi nejsou, nebo takové, které jsou jen nápodobou dobrých veršů, zatímco když hledá poezii v ediční řadě, která má jistou prestiž, je si vědom, že to, co čte, schválil v míře, jež je limitována posuzováním z osobního hlediska, někdo, o němž lze předpokládat, že má obzvláště vytříbený vkus.

Vzpomínám na svá gymnaziální léta strávená v provinčním městě, kde jsem si mohl pořídit maximálně pár knih z řady „Specchio“ nakladatelství Mondadori, ale každý týden jsem četl časopis *La Fiera letteraria*. V tom byla rubrika (podobně jako v jiných časopisech poradna přes srdeční záležitosti), v níž redakce otiskovala krátké ukázky z básnických prací zaslanych čtenáři, doprovázené chválou, povzbuzením do další práce, nebo dokonce i opravami či zdrcujícími kritikami. Všechno podléhalo tehdejšímu poetickým kritériím a vkusu recenzenta, ale pro mě to byla velká škola kritiky, podnět k posuzování stylu, a nikoli citů, a jejím prvním výsledkem (za nějž by domácí literatura měla být časopisu *Fiera* vděčná) bylo, že jsem své vlastní verše raději zahodil do koše.

Je možné, že existují internetové stránky, které by dnes mohly zastávat stejnou funkci? Dalo by se namítnout, že místo časopisu *Fiera letteraria*, který byl jediným týdeníkem o literatuře a umění, který tehdy mladý člověk mohl v trafice sehnat, nabízí internet desítky tisíc obdobných stránek, což má i v tomto případě za následek dramatickou nemožnost výběru. Vzpomínám si však, že i za mých časů fungovaly (zadarmo) časopisy pro básníky, kteří za uveřejnění museli platit, a přitom jsem nějakým způsobem

(buď instinktivně, nebo mi to někdo poradil) pochopil, že mám věřit spíše časopisu *Fiera* než těm ostatním plátkům. A totéž by se mohlo stát i s poezií na internetu. Jelikož mají pravdu ti, kteří tvrdí, že existují festivaly a časopisy, dá se předpokládat, že seriózní básník a seriózní čtenář poezie mohou získat správné indicie, které je navedou na důvěryhodné stránky.

A ti ostatní? A „obecní blázni“, a lidé chorobně surfující na internetu, kteří se nedokážou odtrhnout od počítače a nevědí, že existují časopisy a festivaly? Ti jsou odsouzeni do pekla, stejně jako tomu bývalo vždy, v dobách před internetem, kdy zástupy básnických lumíků vázly ve spárech tzv. *vanity press*¹ a falešných ocenění inzerovaných v novinách a nakonec rozšířily řady podzemní armády autorů vydávajících knihy vlastním nákladem, která hnije v paralelním univerzu vedle „oficiálního“ světa literatury a, jím ignorována, ignoruje ho rovněž. Jednu výhodu to však má: jelikož špatní básníci mohou své *samizdaty* uveřejňovat na internetu, šakalové tyjíci z poezie na nich nezbohatnou. A možná, poněvadž dobrota Nejvyššího je nekonečná, i v tom pekelném bahně někdy vypučí spanilý květ.

2006

K čemu jsou profesori?

V záplavě článků o šikaně ve školách jsem si přečetl o jednom případě, který bych neoznačil vyloženě za šikanu, ale nanejvýš za drzost – i přesto jde o významnou drzost. Tak tedy, jeden student se prý svého profesora provokativně zeptal: „Promiňte, ale co tady v éře internetu vůbec děláte?“

Ten student vyslovil poloviční pravdu, o níž ostatně sami profesori mluví už asi dvacet let: kdysi bývalo úkolem školy nepochybně zprostředkování vzdělání a především základních znalostí, od tabulek v obecné škole a informací o hlavním městě Madagaskaru v měšťance až po letopočty třicetileté války na gymnáziu. S příchodem televize a dokonce i rádia, dávno

¹ Nakladatelství, která se zabývají vydáváním knih vlastním nákladem.

před internetem, a možná už kdysi s nástupem kina, si děti začaly velkou část těchto pojmů osvojovat během mimoškolního života.

Když byl můj otec malý, nevěděl, že Hirošima je v Japonsku, že existuje Guadalcanal, měl jen nepřesné informace o Drážďanech a o Indii věděl to, co se dočetl v Salgariho románech. Já jsem se o těchto věcech dozvídal už od války z rádia a z map v novinách, zatímco moje děti vídaly v televizi norské fjordy, poušť Gobi, jak včely opylují květy, jak vypadal *Tyrannosaurus rex*; a konečně dnešní děti vědí všechno o ozónu, koalách, o Iráku a Afghánistánu. Možná by dnešní dítě nedovedlo říci, co jsou kmenové buňky, ale určitě už o nich slyšelo, zatímco za mých časů nám o tom nevyprávěla ani učitelka přírodovědy. Takže k čemu vlastně ti učitelé jsou?

Řekl jsem, že výrok onoho studenta souhlasí jen zčásti, protože vyučující musí kromě předávání informací hlavně vychovávat. To, co dělá vyučování kvalitním, není informování o datech a údajích, ale navazování nepřetržitého dialogu, konfrontace názorů, diskuze o tom, co se učí ve školách, a o tom, co se děje venku. Jistě, o dění v Iráku nás informuje televize, ale o tom, proč se už od dob mezopotámské civilizace pořád něco děje zrovna tam, a ne v Grónsku, to nám může sdělit jediné škola. A pokud by chtěl někdo namítnout, že nám to občas sdělují i vlivné osoby v pořadu *Porta a porta*¹, odpovídám, že o pořadu *Porta a porta* by se mělo diskutovat ve škole.

Masová média nám říkají spoustu věcí a předávají nám dokonce i hodnoty, ale škola by měla být schopna diskutovat o způsobu, jakým nám je předávají, a zhodnotit tón a sílu argumentů, na které narážíme na tištěném papíře a v televizi. A pak je to ověřování informací předávaných médii: kdo jiný než učitel by měl například opravovat nesprávnou výslovnost té angličtiny, o níž se všichni domnívají, že se ji učí z televize?

Jenomže ten student neřikal profesorovi, že ho nepotřebuje, protože dnes už ho o tom, kde je Timbuktu, nebo o tom, že proběhla diskuze o studené fúzi, informují rádio a televize, to znamená, netvrdil mu, že jeho role převzaly takřkajíc rozvolněné diskurzy, které náhodně a neuspořádaně den co den kolují v různých médiích – a že pokud toho víme mnoho o Iráku a málo o Sýrii, závisí to na dobré či zlé vůli prezidenta Bushe. Ten student hovořil

¹ *Porta a porta* – diskuzní pořad italské televize Rai.

o tom, že dnes existuje internet, Velká matka všech encyklopedií, kde člověk najde Sýrii, studenou fúzi, třicetiletou válku a nekonečnou diskuzi o nejvyšším lichém čísle. Říkal mu, že informace, které mu dává k dispozici internet, jsou nesmírně širší a často i důkladnější než ty, jimiž disponuje profesor. A zanedbal přitom jednu důležitou věc: že internet mu sděluje skoro všechno až na to, jak všechny ty informace hledat, třídit, vybírat, přijímat či odmítat.

Ukládat informace umí každý, má-li dobrou paměť. Ale rozhodnout, které z nich si zapamatovat a které ne, to je subtilní umění. V tom spočívá rozdíl mezi někým, kdo absolvoval řádné studium (třebas špatně), a auto-didaktem (třebas geniálním).

Dramatickým problémem je jistě skutečnost, že možná ani ten profesor neumí vyučovat umění výběru, alespoň ne ve všech kapitolách lidského poznání. Jenže alespoň ví, že by to měl umět; a pokud neumí dávat přesné pokyny, jak vybírat, může posloužit jako příklad někoho, kdo se snaží každou informaci, kterou mu internet poskytne, porovnávat a posuzovat. A konečně může denně demonstrovat snahu o zavedení systému do toho, co mu internet předává v abecedním pořadí: sice se dozvíme, že existuje Tamerlán a jednoděložné rostliny, ale ne, jaký je systematický vztah mezi těmito dvěma pojmy.

Smysl těmto vztahům může dát jedině škola, a pokud to neumí, bude se podle toho muset zařídit. Jinak ta tři I z hesla *Internet, Inglese, Impresa*¹ zůstanou jen první částí oslova hýkání, jež nedolehne do nebe².

2007

Pátá kolona

Bývali jsme zvyklí na dva principy: jeden se vyjadřoval šťavnatým sicilským příslovím „Megghiu cumannari c'a fottiri“, které, cudně přeloženo,

- 1 S heslem „Internet, Angličtina, Podnik“ neboli s „výzvou tří I“ pro oblast vzdělávání šel Berlusconi a jeho strana do kampaně před volbami v roce 2008 (z nich vzešla tzv. IV. Berlusconiho vláda): žáci měli v osmnácti letech po studiu na střední škole dokonale ovládat práci s internetem, dokonale ovládat angličtinu a mít za sebou praxi v soukromém podniku.
- 2 Italské přísloví latinského původu „Oslovo hýkání nedolehne do nebe“.

by znělo asi takto: „Lepší vládnout než smilnit.“ Druhý princip spočíval v tom, že pokud chtěli mocní muži navázat sexuální vztahy, usilovali o přízeň takové komtesy z Castiglione, Maty Hari, Sarah Bernhardtové nebo Marilyn Monroeové.

Je zarážející, že mnozí politici či byznysmeni dnes nepřišli o dobrou pověst ani tak kvůli hmotnému podílu v aféře kolem Panamského průplavu¹, jako spíše kvůli využití služeb profesionálek, které byly jistě kompetentní, ale neúčtovaly si více než tisíc eur za úkon – což je hodně pro příležitostného brigádníka, ale o mnoho méně, než kolik svého času stála Madame Pompadour. A pokud mají tito pánové záliby jiného druhu, neusilují o přízeň nějakého zjemnělého Alkibiada, ale zatouží po transsexuáloví poznamenaném nesčetnými příkořími v uličkách Pirea².

Nejen to: zdá se, že řada z nich se sice snaží dostat na různé mocenské pozice, ale nikoli proto, že by je považovali za lepší než sexuální pozice, nýbrž proto, že jejich prvotním cílem je soutěžit v rozmanitosti sexuálních pozic vůbec. Pozor: ne že by někdejší mocní bývali neteční k tělesným rozkoším. Jistě, u De Gasperiho nebo Berlinguera³ jsme byli zvyklí na jinou upjatost, Togliatti se odvážil maximálně rozvést, a pokud ho nějaká nezletilá dívka oslovovala „papínku“, pak proto, že ji adoptoval⁴. Julius Caesar však obcoval bez rozdílu s centuriony, římskými patricijkami a egyptskými královnami, Král Slunce střídal jednu favoritku za druhou, Viktor Emanuel II. si vydržoval krásnou Rosinu, o Kennedym nemluvě. Přesto všichni tito velcí mužové zřejmě ženu (nebo eféba) brali jako odpočinek od války: to jest ze všeho nejdřív bylo zapotřebí dobýt Baktrii, ponížit Vercingetorixe, podniknout vítězné tažení od Alp k pyramidám, sjednotit Itálii, a sex byl jen třešničkou na dortu, jako Martini *straight up* po náročném dni.

- 1 V roce 2010 Berlusconiho vláda vydírala panamský stát, aby zadal stavbu věznic italskému podnikateli Lavitolovi. Zároveň vyšlo najevo, že tehdejší šéf italské vlády si se svou společností na opulentních večířích s bohatou nabídkou drog užívali s tamějšími prostitutkami.
- 2 Narážka na politický skandál Pietra Marrazza, prezidenta regionu Lazio za *Partito Democratico*, který byl na videozáznamu z roku 2009 zachycen v intimní společnosti zkušeného brazilského transsexuála a při užívání drog. Marrazzo následně ze své funkce odstoupil.
- 3 Enrico Berlinguer (1922–1984) – italský politik, jeden z předních členů italské komunistické strany.
- 4 Italský komunistický politik Palmiro Togliatti se svou družkou adoptoval osířelou dívku.

Dnešní mocní podle všeho dychtí v první řadě po večeru stráveném se spoře oděnými televizními asistentkami a velká válečná tažení či velké činy mohou jít ke všem čertům.

Jde o to, že hrdiny minulosti vzrušovala četba Plútarcha, zatímco ti dnešní po půlnoci přepínají na pochybné televizní kanály nebo ukájejí své vzrušení surfování online. Podíval jsem se na internet a do vyhledávače zadal Otce Pia: 1 400 000 stránek. To není špatné. Zadal jsem Ježíše: 4 830 000 stránek – Nazaretský se dosud těší větší prestiži než páter z Pietrelciny. Pak jsem zadal „porno“ a narazil jsem na 130 000 000 (slovy sto třicet milionů) stránek. Napadlo mě, že porno je v porovnání s Ježíšem moc obecné, takže jsem se rozhodl porovnat porno a náboženství: náboženství vám vyplivne jen o něco víc než devět milionů stránek, určitě dvakrát tolik co Ježíš, což se mi zdá politicky korektní, ale v porovnání s pornem jen titěrné číslo.

Co člověk najde na sto třiceti milionech pornostránek? Nejrůznější možnosti: Anal, Asiatic, Latino, Feticism, Orgy, Bisexual, Cunnilingus, German (*sic*), Lesbian, Masturbation, Voyeur (špehujete někoho, kdo špehuje sexuální kongres) a pak různé formy incestu, otec s dcerou, bratr se sestrou, matka se synem, otec, matka, syn a dcera dohromady, macecha s nevlastním synem, ale také vnuk s babičkou (*granny*) a MILF, což znamená (viz Wikipedii) *mother I'd like to fuck*, neboli typ matky, s kterou byste chtěli mít pohlavní styk, obvykle pohledné paní mezi třicítkou a pětáctýřicítkou (věřte nevěřte, Balzac nazval svůj příběh o odkvétání ženské krásy *Třicetiletá*).

Pornografie přitom může poskytnout úlevu tomu, kdo z nějakého důvodu nemůže mít skutečný sex, nebo poněkud unavenému páru poskytnout možnost, jak oživit vzájemné vztahy (a v tomto smyslu má pozitivní funkci), ale může také vyburcovat fantazii uzavřených jedinců a dovést je k tomu, aby svým instinktům dali průchod tím, že se dopustí znásilnění, sexuálního obtěžování, utiskování. Díky pornografii navíc dojdete k přesvědčení, že dívka z eskortní služby za tisíc eur dokáže věci, jaké by si Fryné vůbec nedokázala představit.

Neomezujme se však na třicet procent Italů, kteří používají internet; zbylých sedmdesát procent může na televizních obrazovkách denně sledovat

obrázky, které jsou desetkrát svůdnější než ty, které si milánští komturové ve čtyřicátých letech mohli poříditi jen draho a ke všemu jen jednou za rok – to když se šli podívat na vystoupení Wandy Osiris¹. Běžný člověk je dnes vystaven sexuálnímu dráždění v mnohem větší míře, než mohl být jeho dědeček. Vezměte si třeba takového ubohého faráře: kdysi vídal jen farskou kuchařku a čítával jen *L'Osservatore Romano*², dnes každý večer vidí natrásající se dívky s obnaženými stehny. A pak se z něj nemá stát pedofil.

Proč tedy nevycházet z toho, že toto urputné podněcování sexuální touhy má vliv i na zodpovědné činitele ve státní službě, což vede k mutaci tohoto druhu a mění i samotný účel jeho působení ve společnosti?

2010

Poznámka na okraj

Kdosi jednou řekl, že sociolog je člověk, který se ve striptýzovém lokálu nedívá na jeviště, ale na diváky. Nemám žádnou možnost, jak obsáhnout obecenstvo pornostránek, a dokonce ani kompletní scénu. Když si přečtete nejrůznější průzkumy, máte dojem, že počet internetových pornostránek je nekonečný. Dočetl jsem se na webu, že podle jednoho průzkumu z roku 2003 prý existuje 260 milionů pornostránek, a přijde mi to přehnané: možná mezi ně zahrnuli i stránku s Carroll Bakerovou v nedbalkách. Namátkou jsem jednu z nich vybral, možná tu nejnavštěvovanější, a zjistil jsem, že má 71 kategorií a každá z nich obsahuje tisíce videí. Když vezmeme v potaz, že takové stránky se navíc každý den aktualizují (ale dají se dohledat i starší verze), můžeme počítat se 170 000 videí. Vzhledem k tomu, že z těchto stránek se člověk dostane na dalších 21, a počítáme-li i s opakovaným přehráváním a se skutečností, že některé stránky mají mnohem skromnější rozměry, vychází mi přibližné číslo 3 750 000. Není to tedy 260 milionů a je možné, že jsou to více než tři miliony, ale toto je pravděpodobný rozsah tohoto fenoménu.

1 Wanda Osiris (1905–1994) – italská subreta, herečka a zpěvačka.

2 *L'Osservatore Romano* – oficiální list Svaté stolice.

Neměl jsem příležitost navštívit celé tři miliony stránek, protože *ars longa, vita brevis*, a proto jsem postupoval na základě téměř náhodných vzorků a vytěžil jsem z toho jeden poznatek, který si sice nemůže dělat nárok na vědecky ověřenou platnost, ale který mě osobně přesvědčil. Předem zdůrazňuji, že jsem zkoumal pouze ženské tváře (mužské tváře nejsou důležité, protože u mužů se kamera zaměřuje spíše na rozmnožovací orgán), a zjistil jsem, že jakmile většina děvčat, podílejících se na těchto erotických hrátkách, otevře ústa (a to dělají často, nejen proto, aby se usmívaly nebo vzdychaly blahem), vystaví na odív velice nedokonalý chrup. Dásně mají většinou v pořádku, ale jinak uvidíte křivé a miniaturní špičky, nemluvě o nepravidelně rostlých stoličkách a nápadných plombách.

Začínajícím herečkám v Hollywoodu jako první věc dají do pořádku chrup. Jenomže taková operace stojí hromadu peněz, což ví i ten, kdo chodí k zubaři v Bukurešti. Tudíž drtivá většina dívek, které vystupují v pornofilmích a které jsou často krásné nebo alespoň hezké, pochází z velice nízkých společenských vrstev a nemá peníze na zubaře. Nevěřím, že by doufaly, že si potřebnou sumu vydělají svými výkony – uvedená čísla přece svědčí o tom, že nabídka je obrovská, a odměny proto nemohou být astronomické (třebaže starý dobrý web tvrdí, že nejoblíbenější pornoherečky si mohou přijít až na desítky tisíc dolarů měsíčně, ale jejich dráha nemá dlouhého trvání a skutečné hvězdy spočítáte na prstech). Možná doufají, že si jich na obrazovce všimne nějaký hollywoodský magnát a postará se o obnovu jejich chrupu. Nebo také ne, možná vědí, že s takovými zuby se do Hollywoodu nedostanou, a jsou prostě smířené s tím, že se propůjčují k laciným erotickým hrám?

Z toho můžeme vyvodit jednu věc: že ta nekonečná armáda hříšnic na plný úvazek pochází ze sexuálního proletariátu, a veškerá porno produkce není proto ničím jiným než určitou formou obchodu s bílým masem a vykořisťováním beznadějných nezaměstnaných.

Někdo to říct musí, protože návštěvníky těchto stránek vzrušuje pomyslení, že jejich protagonistky dělají to, co dělají, z nestoudnosti, bezostyšnosti, z rozkoše, že to berou jako troufalou výzvu, a proto jsou pro ně ještě více žádoucí. Právě naopak, dělají to ze zoufalství, protože vědí,

že s takovými zuby nemají žádnou budoucnost, ale jen špatně placenou přítomnost.

2015

Mezi dogmatismem a falibilismem

Ve vydání deníku *Corriere della Sera* z poslední neděle píše Angelo Panebianco¹ o možných dogmatismech ve vědě. V zásadě s ním souhlasím, ale chtěl bych jen poukázat na další aspekt této otázky.

Když to shrneme, Panebianco tvrdí, že věda je sama o sobě protidogmatická, protože umí postupovat metodou pokusu a omylu a protože (jak by dodal Peirce, který inspiroval Poppera) jejím implicitním principem je „falibilismus“, a proto je vždy připravena opravit vlastní omyly. Dogmatickou se stává ve fatálním žurnalistickém zjednodušování, které dokáže opatrnou výzkumnou hypotézu proměnit v senzační zázračný objev a neochvějnou pravdu. Vědě ale hrozí dogmatismus i tehdy, když akceptuje jedno nevyhnutelné kritérium, totiž že kultuře určité epochy vládne určité „paradigma“, a to nejen třeba darwinovské nebo einsteinovské, ale také koperníkovské, o něž se každý vědec opírá vždy, když se snaží vymýtit šílené teorie osob, které se pohybují mimo ně, včetně bláznů, kteří dosud tvrdí, že Slunce obíhá kolem Země. A jak naložíme se skutečností, že ke změně dochází právě tehdy, když se někdo snaží zpochybnit vládnoucí paradigma? Když se věda obrní určitým paradigmatickým, třeba proto, aby bránila dobytou mocenskou pozici, a vylučuje ze svého středu každého, kdo ji popírá, jako blázna nebo kacíře? Nechová se pak dogmaticky?

Je to napínavá otázka. Mají se paradigmata vždy bránit, nebo vždy popírat? Přitom kultura (chápaná jako systém vědění, názorů, víry, zvyků a historického dědictví, kterou sdílí určitá skupina lidí) nejsou jen nahromaděné údaje, je také výsledkem jejich filtrování. Kultura je rovněž schopností odstranit to, co není užitečné nebo nezbytné. Historie kultury

¹ Angelo Panebianco (*1948) – italský politolog a esejista.

a civilizace sestává z tun pohřbených informací. Pro kulturu platí totéž co pro náš život jednotlivce. Borges napsal novelu *Funes el memorioso*, jejíž protagonista si všechno pamatuje: každý list na každém stromě, který kdy spatřil, každé slovo, které kdy v životě zaslechl, každý poryv větru, který kdy pocítil, každou chuť, kterou kdy ucítil, každou větu, kterou kdy přečetl. A přitom (nebo naopak právě proto) je Funes naprostý idiot, člověk, kterého blokuje jeho neschopnost vybírat si a odstraňovat. Naše podvědomí funguje, protože odstraňuje. Pokud nás zradí, jdeme k psychoanalytikovi, abychom získali zpět to málo, co bylo podstatné a co jsme omylem odstranili. Zbytek byl však naštěstí vymazán a naše duše je vyloženým produktem kontinuity této utříděné paměti. Kdybychom měli Funesovu duši, byli bychom bezduchými lidmi.

Takto se chová kultura a souhrn jejích paradigmat je výsledkem sdílené encyklopedie, kterou netvoří jen to, co se zachovalo, ale takříkajíc také tabu nad tím, co bylo odstraněno. Na základě této společné encyklopedie se potom diskutuje. Jenomže aby té diskuzi porozuměli všichni, je třeba vycházet z existujících paradigmat, přinejmenším proto, aby bylo možné dokázat, že už se nemohou udržet. Bez popření ptolemaiovského paradigmatu, které fungovalo jako pozadí, by se Koperníkův diskurz nikdy nestal srozumitelným.

Nuže, internet je jako Funes. Jako neuspořádaný, neutříděný a neorganizovaný úhrn dostupných obsahů umožňuje každému, aby si vytvořil svou vlastní encyklopedii, neboli svůj vlastní svobodný systém víry, pojmů a hodnot, v němž mohou koexistovat – a tak je tomu v hlavě mnoha lidských bytostí – jak přesvědčení, že voda má vzorec H_2O , tak i myšlenka, že Slunce obíhá kolem Země. V teorii bychom z toho tudíž mohli vyvodit existenci šesti miliard různých encyklopedií a lidská společnost by se zredukovala na rozkouskovaný dialog šesti miliard osob, z nichž každá mluví jiným jazykem, jemuž rozumí jen ona sama.

Tento předpoklad je naštěstí jen teorie, ale pouze proto, že vědecká komunita dohlíží na fungování společných jazyků a uvědomuje si, že pokud chce někdo vyvrátit nějaké paradigma, je nutná existence paradigmatu, které by bylo možné vyvrátit. Obrana paradigmat s sebou jistě nese riziko dogmatismu, ale právě na tomto protikladu je založen rozvoj vědění. Rád

bych se vyhnul unáhleným závěrům, a proto se připojím ke slovům vědce, citovaného na závěr v Panebiancově článku: „Nevím, je to komplexní jev, musím si jej prostudovat.“

2010

Marina, Marina, Marina

Dostal jsem e-mail následujícího znění (*sic* nejen co do gramatiky, ale také co do pravopisu): „Ty si koho chci dobře vědět. Ahoj. Moje totožnost je Marina, já 30 roky. Viděl tvůj profil a rozhodl produkovat vás. Jak si děláš? Můj duševní stav úžasný. Hledám jednotlivce pro vážná vztah jaký typ spojení ty hledat? Mám moc zájem seznámit tě, ale myslím že lepší ty a já korespondujeme e-mail. Pokud vy stimulovaní se mě porozumět tady moje e-mail adresa: abhojiku@nokiamail.com. Nebo mi mail tvoje e-mail adresa a napíšu oběžník. Doufám že se neodejít bez pozoru a ty epištolu napsat. S radostí inkasuje váš názor. Nedočkat odpověď po mail. Tvůj Marina.“

Připojená fotografie znázorňuje bytost jako ze soutěže Miss Universe, která by mohla z fleku přijmout pozvání na elegantní večeři do Arcore¹, takže by se měl člověk ptát, jak se může dívka takových estetických kvalit jako překrásná Marina snížit k hledání „vážné“ známosti na internetu. Možná ta fotka pochází z nějaké online stránky (jaké mají například neznámí herci, kteří se objevují v křížovkách v časopisu *Settimana enigmistica*²) a za Marinou se skrývá spíše osoba, která by mohla zajímat Saviana³, ale kdoví? Jelikož však existují celé davy hlupáků, nechávám ve zprávě i Marininu adresu, aby s ní mohli urychleně navázat láskyplně přátelský vztah – a za následky samozřejmě neručím. Počet zákazníků nezapomenutelné Wanny Marchiové⁴, množství těch, kteří sahají po horoskopech,

- 1 V lombardské obci Arcore má trvalé bydliště Silvio Berlusconi. Jeho tamější Villa San Martino proslula mj. jako dějiště orgií Bunga Bunga.
- 2 Známý italský křížovkářský týdeník, který vychází už od 30. let 20. století.
- 3 Roberto Saviano (*1979) – italský novinář a spisovatel, který se soustavně zabývá rozkrýváním systému italských mafiánských organizací a jejich průniku do společnosti.
- 4 Wanna Marchiová (*1942) – italská moderátorka teleshoppingu, odsouzená za podvody.

a těch, kteří hlasovali v posledních volbách, napovídá, že Marina bude moci počítat s vysokým procentem virtuálních ctitelů.

A propos virtuální, velká spousta lidí ví (protože internet v tomto případě zafungoval jako dobré rezonanční těleso), že jsem nedávno na jednom ze svých falešných účtů na Twitteru ohlásil smrt Dana Browna, zatímco na jiném byla oznámena moje smrt, a třebaže všechny sdělovací prostředky ujistily veřejnost, že jde o kachny, viděl jsem, že někteří to potom pochopili tak, že jsem (jako notoricky známý dětina) ze své „skutečné“ adresy poslal „falešnou“ zprávu. Zkrátka a dobře, bohové oslepí toho, kdo se chce ztratit na síti, a doufám, že Casaleggio¹ (který zřejmě bere vážně úplně všechno, co se na síti objeví) Marinu kontaktuje a utvoří s ní pěkný pár.

Pedagogy, kteří chtějí naučit mládež, aby nevěřila virtuálnímu světu, odkazují na stránku <http://piazzadigitale.corriere.it/2013/05/07/storyful-il-social-checking-anti-bufala>, kde najdou seznam různých služeb na odhalování nepodložených zpráv (znamená, že internet našťestí společně s falešnými informacemi nabízí i prostředky, jak je prokouknout, stačí se naučit dobře vyhledávat).

Uctívání virtuálního světa ale má i své oběti. Uvedu jednu zprávu z minulého týdne. Triadvacetiletý mladík sedí obkročmo na parapetu okna svého pokoje v devátém patře jednoho činžáku v Římě, nožem si míří na břicho a hrozí, že spáchá sebevraždu. Ani příbuzným, ani policii, ani hasičům s nafukovací matrací rozloženou před domem se nedaří mu to rozmluvit. Dokud ten mladík nezačne křičet, že chce vystoupit jako host v jedné *reality show* a že tam chce jet limuzínou. Policisté si vzpomenou, že poblíž je zaparkovaná limuzína, která o den dříve posloužila k natáčení nějaké reklamy. Přivezou ji a mladík sleze dolů.

Závěrečné ponaučení: jedinou „reálnou“ věcí, která dokáže sebevraha odradit od jeho úmyslu, je příslib virtuální reality. Dobrá, ten chlapec to neměl v hlavě v pořádku, ale ani to není žádná útěcha, protože se můžeme odůvodněně domnívat, že všichni, kteří věří v pravost *reality show* (nebo kteří by odpověděli Marině nebo kteří berou vážně stránky, kde se

1 Gianroberto Casaleggio (1954–2016) – italský podnikatel a politický aktivista, spoluzakladatel *Pětihvězdičkového hnutí* Beppe Grilla.

tvrdí, že útok na Dvojčata má na svědomí Bush a Židé), by snadno prošli psychiatrickými testy. Problém virtuálna se tedy netýká (až na výjimky) nemocných, nýbrž zdravých.

2013

To zkurvené kosmické záření

Jeden přítel kritizoval mou poslední *Poznámku* s tím, že hovořit o Ginu Martini agenta 007 ve chvíli, kdy jde Itálie ke dnu, je stejné, jako když orchestr na Titaniku dál vyhrával, zatímco se zaoceánský parník potápěl. To je pravda, ale jsem přesvědčen, že (pokud tomu tak skutečně bylo) členové orchestru na Titaniku byli v té nešťastné záležitosti jedinými seriózními profesionály. Zatímco všude kolem se odehrávaly výjevy zmatku, panické hrůzy, bezhlavosti a dokonce i egoismu, oni se řídili Nelsonovým apelem před bitvou u Trafalgaru: „Anglie očekává, že každý muž splní svou povinnost.“ Ostatně bych nerad působil dojmem, že se utíkám do slonovinové věže erudovaného a zoufalého rozhořčení, a proto přicházím se dvěma navýsost politickými a angažovanými úvahami.

O novořeči Zdá se, že nejnovějšími termíny politického slovníku jsou slova kurva, děvkaři a do prdele. Omlouvám se, ale jako esejista jsem povinen používat docela jiné výrazy než kdysi, jako bývaly například paralelní konvergence, reakce ze zálohy, dělnická třída.

Přesto mě ten přehnaný machismus udivuje: když Battiato¹ (jistě neprozřetelně) na adresu některých členů parlamentu použil termín „kurva“, všechny ten vulgární útok na poslankyně či senátorky ženského pohlaví velmi pobouřil. Jenže proč při zmínce o „kurvách“ hned myslet na ženy? Ten výraz se dnes běžně používá i pro osoby mužského pohlaví a lze jím označit někoho, kdo prodává vlastní hlasy, převléká kabát ze dne na den nebo sněmovně poslanců tvrdí, že Ruby je opravdu jen Mubárakova neteř. A jsem přesvědčen, že kdyby Zichichi² v záchvatu

1 Franco Battiato (*1945) – italský šansoniér a bezpartijní politik.

2 Antonio Zichichi (*1929) – italský fyzik a bezpartijní politik.

zlosti nad nepodařeným pokusem řekl „já se dnes z toho zkurveného kosmického záření snad zblázním“, neměl by nutně na mysli skutečnost, že tato neviditelná substance je z Evina rodu. Avšak běda, všichni jsme machové a myslíme si, že s výjimkou maminky jsou všechny kurvy ženy, a proto jsou všechny ženy kurvy.

Krátká úvaha o Twitteru V éře řádění Twitteru, který používá i papež, éře, v níž by prý univerzální cvrlikání mělo nahradit nepřímou demokracií, dochází k opakovaným střetům dvou protichůdných tezí. První zní, že Twitter svádí lidi, aby se vyjadřovali v sentencích, ale povrchně, protože, jak známo, k napsání *Kritiky čistého rozumu* je zapotřebí víc než sto čtyřicet znaků. Druhá teze zní, že Twitter naopak vychovává ke stručnosti a hutnosti.

Dovolte, abych oba tyto postoje poněkud umírnil. Také o SMS zprávách lidé tvrdili, že kvůli nim naše děti budou používat a rozumět jen telegrafickému jazyku (typu „Beru to Z5“), jenže přitom zapomněli, že první telegram poslal Samuel Morse už v roce 1844, a přesto i po letech zpráv typu „matka nemocná přijed' ihned“ nebo „srdečné gratulace Caterina“ řada lidí stále psala jako Proust. Lidstvo se naučilo posílat několikaslavné zprávy, ale Marco Boato prý v roce 1981 v italské poslanecké sněmovně držel osmnáctihodinový proslov.

Pokud jde o tvrzení, že Twitter vychovává k umění vyjádřit podstatu věci, připadá mi to přehnané. Plácát se dá už ve sto čtyřiceti znacích. Ano, zpráva „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země pak byla nesličná a pustá a tma byla nad propastí a Duch Boží vznášel se nad vodami.“ by si jistě zasloužila Pulitzerovu cenu, protože ve 127 znacích s mezerami (ale ve 103 znacích bez mezer) sděluje přesně to, co by chtěl čtenář vědět. Mnohem kratší formou se však dají vyjádřit velice duchaplné věci („Ztrátu jednoho rodiče lze považovat za neštěstí, ale ztráta obou – to už je nedbalost“, „Básník má budit úžas, ohromovat. – Neumíš to? Jdi koně hřebelcovat.“¹), velice hlubokomyslné věci („Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich je království nebeské“, „Vaše slovo

1 Citát italského barokního básníka Giambattisty Marina, překlad Jiří Pelán.

bud' ano, ano – ne, ne; co je nad to, je ze zlého“, „Člověk je rozumné smrtelné zvíře“, „Moc se nebere, nýbrž sbírá“, „Být, či nebýt, to je, oč tu běží“, „O čem nelze mluvit, o tom se musí mlčet“, „Vše, co je reálné, je racionální“, „*Gallia est omnis divisa in partes tres*“) nebo fráze či pojmy, které poznamenaly dějiny lidstva, například „Rozkaz“, „*Veni vidi vici*“, „*Tiremm innanz*“¹, „*Non possumus*“, „Budeme bojovat ve stínu“, „Tady se dělá Itálie, nebo se umírá“².

Když budu parafrázovat Foscola: uživatelé Twitteru, vyzývám vás k výstižnosti.

2013

1 Proslulá věta v milánském nářečí (Jdeme dál!), kterou odpověděl jeden z podzemních bojovníků za sjednocenou Itálii Amatore Sciesa, když jej kat podle tradice vedl na popraviště pod okny jeho bytu a dal mu poslední možnost, aby prozradil své spoluvínky výměnou za milost.
2 V rámci tzv. Expedice tisíce v roce 1860 dorazilo Garibaldiho vojsko na Sicílii (tehdy Království obojí Sicílie) a u Calatafimi se střetlo s bourbonskými vojáky, které porazilo. Podle legendy vydal Garibaldiho generál Nino Bixio příkaz k ústupu, ale Garibaldi ho zarazil slovy: „Nino, tady se dělá Itálie, nebo se umírá!“